

Отримано 27.04.26
Голові спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.110
г.ф.н., проф. Махачашвілі Р.К.
Якосу

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.110
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
докторові філологічних наук, професорові,
завідувачу НДЛ інтернаціоналізації вищої
освіти, професорові кафедри романської
філології
Факультету романо-германської філології
Русудан МАХАЧАШВІЛІ

РЕЦЕНЗІЯ

Грищенко Олени Володимирівни, кандидата філологічних наук, доцента кафедри англійської мови та комунікації Факультету романо-германської філології, Київського столичного університету імені Бориса Грінченка на дисертацію **Денисової Наталії Богданівни «Англомовний дискурс досліджень онлайн-навчання: семантика і прагматика»**, подану на здобуття наукового ступеню доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія

1. Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена інтенсивним розвитком онлайн-навчання як глобального освітнього феномену, що спричинив стрімке зростання англомовного наукового дискурсу в цій галузі та формування його специфічних семантичних і прагматичних характеристик. У сучасних умовах цифровізації освіти та трансформації академічної комунікації особливої ваги набуває потреба в системному лінгвістичному осмисленні того, як у наукових текстах конструється знання про онлайн-навчання, які мовні засоби й дискурсивні стратегії забезпечують його репрезентацію та аргументацію. Попри значний інтерес до педагогічних і технологічних аспектів онлайн-освіти, власне лінгвістичні студії цього різновиду академічного дискурсу залишаються недостатньо узагальненими й фрагментарними, що актуалізує необхідність комплексного корпусно-орієнтованого аналізу його семантико-прагматичних параметрів. Таким чином, дослідження заповнює важливу наукову нішу та відповідає сучасним тенденціям розвитку дискурс-аналізу й корпусної лінгвістики.

2. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в комплексному корпусно-орієнтованому аналізі англомовного дискурсу досліджень онлайн-навчання, у межах якого вперше запропоновано його дефініцію та системно описано семантичні й прагматичні характеристики на матеріалі спеціалізованого корпусу наукових статей. У роботі здійснено систематизацію лексичних одиниць, що формують змістове ядро цього дискурсу, виявлено їхні частотні, колокаційні та тезаурусні властивості, а також окреслено типові тематичні кластери й концептуальні поля. Новим є також аналіз функціонування різних груп дієслів як засобів реалізації авторських інтенцій і

аргументації, уточнення ролі прагматичних маркерів і модальних структур у вираженні епістемічної оцінки та комунікативних стратегій, а також інтеграція корпусних методів із контекстуально-інтерпретаційним підходом. Додаткової новизни дослідженню надає інтерпретація результатів крізь призму таксономії Блума, що розширює міждисциплінарний потенціал лінгвістичного аналізу академічного дискурсу.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження мають вагомe теоретичне і практичне значення, оскільки забезпечують поглиблене розуміння семантико-прагматичної організації англомовного академічного дискурсу досліджень онлайн-навчання та водночас відкривають можливості для ефективного застосування здобутих висновків у науковій, освітній і методичній практиці.

Теоретичне значення дослідження полягає у розвитку сучасних підходів до дискурс-аналізу, прагматики та лінгвістики тексту через уточнення семантичних і прагматичних параметрів англомовного дискурсу досліджень онлайн-навчання. Робота поглиблює уявлення про взаємодію лексичних, семантичних і прагматичних рівнів організації академічного тексту, конкретизує моделі інтенційності, аргументації та епістемічної оцінки, а також обґрунтовує доцільність інтеграції корпусних і дискурсивно-прагматичних методів аналізу. Отримані результати розширюють теоретичну базу дослідження академічної комунікації в умовах цифровізації освіти.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів у викладанні лінгвістичних і філологічних дисциплін, зокрема курсів із дискурс-аналізу, прагматики, лінгвістики тексту та академічного письма. Матеріали дослідження можуть слугувати основою для розроблення навчальних і методичних ресурсів, спрямованих на формування навичок аналізу англомовних наукових текстів і вдосконалення академічного письма. Запропоновані підходи до аналізу колокацій, мовленнєвих актів, прагматичних маркерів і модальних структур мають прикладну цінність для підготовки наукових публікацій і роботи з великими текстовими корпусами, а також можуть бути використані в подальших дослідженнях у галузі академічного дискурсу та онлайн-освіти.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження забезпечується цілісною теоретико-методологічною базою, що інтегрує сучасні підходи до дискурс-аналізу, семантики, прагматики та корпусної лінгвістики, а також опорою на авторитетні наукові концепції у когнітивно-комунікативній парадигмі. Достовірність і валідність отриманих результатів підтверджуються використанням репрезентативного корпусу англомовних наукових статей (1400 одиниць із баз Scopus і Web of Science), що забезпечує емпіричну надійність дослідження. Поєднання кількісних методів (частотний аналіз, статистичні показники logDice, MI-score, logRatio) із якісними контекстуально-інтерпретаційними процедурами, а також застосування інструментів корпусного

аналізу (SketchEngine) і методів Data Mining уможливлюють всебічне вивчення мовних закономірностей і перевірку результатів на різних рівнях аналізу. Такий комплексний підхід, доповнений прагматичним аналізом мовленнєвих актів, модальних структур і дискурсивних стратегій, забезпечує внутрішню узгодженість дослідження, логічність висновків і їхню наукову переконливість.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Дисертаційне дослідження характеризується високим рівнем виконання поставлених наукових завдань і свідчить про ґрунтовне оволодіння здобувачем сучасною методологією наукової діяльності. У роботі чітко визначено мету та систему завдань, які послідовно реалізовано через розроблення спеціалізованого корпусу текстів, його лінгвістичну підготовку та багаторівневий аналіз семантичних і прагматичних параметрів дискурсу. Здобувач демонструє вміння інтегрувати різні методи дослідження – корпусний, дискурсивний, контекстуально-інтерпретаційний, кількісний і метод інтелектуального аналізу даних – із чітким розумінням їхніх функцій і обмежень. Логічна структурованість роботи, узгодженість між теоретичними засадами та їх практичною реалізацією, а також системне застосування аналітичних процедур свідчать про сформовану дослідницьку компетентність і здатність самостійно здійснювати комплексні наукові розвідки на високому рівні.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Апробація результатів дисертаційного дослідження здійснена належним чином і відповідає сучасним вимогам до наукових праць такого рівня. Основні положення та висновки роботи висвітлено у 17 наукових публікаціях, серед яких 11 одноосібних і 6 у співавторстві. Ключові результати опубліковано у 4 статтях у наукових фахових виданнях України, що забезпечує їхню наукову верифікацію, тоді як додаткове обговорення й уточнення відбулося у 12 публікаціях, зокрема у 10 матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій та 3 статтях у фахових виданнях. Така кількість і різноформатність публікацій свідчать про достатній рівень апробації результатів дослідження, їхню повноту висвітлення та належну представленість у науковому дискурсі.

Серед наукового доробку авторки окремо слід відзначити публікації у фахових наукових виданнях, а саме:

- Discourse: From general notions to academic discourse. *Закарпатські філологічні студії*, Сер.: *Філологія: науковий журнал*. Ужгород : Вид-во Гельветика. 2024 №35. С. 81-88.

- When «online» Leads the Way in Academic Discourse: A Corpus-Based Study of Collocations. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. № 81, Том 1. С.158-164.

- Online Learning Discourse through Lemmas and Collocation: A Corpus-Based Methodological Approach. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2025. 1(214). С. 46–53.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Дисертація Денисової Н.Б. має необхідний зміст, обсяг і оформлення, структурована згідно з реалізацією мети та поставлених завдань. Дисертація вирізняється чіткою, логічно вмотивованою структурою, що відповідає сучасним вимогам до наукових праць такого типу. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків, що свідчить про її композиційну завершеність і системність. Загальний обсяг (344 сторінки, з яких 264 – основний текст) та кількість використаних джерел (295 позицій) відповідають нормативним вимогам, а також відображають ґрунтовність проведеного дослідження.

У вступі чітко обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено теоретико-методологічну базу, наукову новизну, теоретичне й практичне значення роботи. Вступ демонструє високий рівень наукової культури: авторка логічно поєднує різні наукові підходи (дискурсивний, семантичний, прагматичний, корпусний), аргументовано визначає дослідницьку нішу та переконливо доводить доцільність комплексного аналізу англomовного дискурсу онлайн-навчання. Важливо, що чітко сформульовані завдання повністю корелюють із подальшою структурою розділів.

Перший розділ має теоретичний характер і присвячений аналізу наукових підходів до розуміння дискурсу. У ньому послідовно розглянуто основні концепції дискурсу, його семантичні та прагматичні параметри, а також специфіку онлайн-навчання як різновиду академічної комунікації. Розділ виконує функцію концептуального підґрунтя дослідження: у ньому систематизовано ключові поняття, окреслено категоріальний апарат і сформовано аналітичну рамку роботи. Його зміст є логічно завершеним і забезпечує теоретичну цілісність дослідження.

Другий розділ присвячено методології та матеріалам дослідження. Авторка детально описує корпусну базу, інструменти (зокрема SketchEngine), методи аналізу (частотний, колокаційний, прагматичний, дискурсивний, контекстуально-інтерпретаційний, Data Mining) та обґрунтовує їхній вибір. Важливою перевагою розділу є чіткість і прозорість дослідницької процедури, що забезпечує відтворюваність результатів. Розділ свідчить про високий рівень методологічної самостійності авторки та її здатність інтегрувати кількісні й якісні підходи.

Третій розділ присвячено аналізу семантичних особливостей досліджуваного дискурсу. У ньому послідовно розглянуто ключові лексеми, тематичні кластери, способи номінації процесів та семантичну організацію дискурсу. Матеріал подано системно, з опорою на корпусні дані, що дозволяє виявити закономірності структурування знання в англomовних наукових текстах про онлайн-навчання. Розділ характеризується аналітичною глибиною та демонструє здатність авторки до узагальнення значного емпіричного матеріалу.

Четвертий розділ репрезентує прагматичний аспект дослідження. У ньому проаналізовано комунікативні інтенції, типи дієслів, мовленнєві акти, прагматичні маркери та модальні структури, а також здійснено інтерпретацію

результатів крізь призму таксономії Блума. Розділ логічно продовжує попередній і демонструє інтеграцію семантичного та прагматичного рівнів аналізу. Особливої уваги заслуговує міждисциплінарний підхід, що розширює пояснювальні можливості дослідження.

Загальні висновки узагальнюють результати всіх етапів дослідження, логічно впливають із поставлених завдань і повністю їх відображають. Вони є структурованими, змістовними та свідчать про досягнення мети дисертації. У висновках чітко окреслено внесок роботи в розвиток сучасної лінгвістики та визначено перспективи подальших досліджень.

Список використаних джерел є репрезентативним і включає як класичні, так і сучасні праці з дискурс-аналізу, корпусної лінгвістики, семантики та прагматики. Його обсяг і різноманітність підтверджують ґрунтовність теоретичної бази дослідження та належний рівень опрацювання наукової літератури.

Додатки містять допоміжні матеріали (корпусні дані, таблиці, результати аналізу), які доповнюють основний текст і підвищують наукову цінність роботи, забезпечуючи прозорість і верифікованість отриманих результатів.

Робота вирізняється самостійністю виконання, внутрішньою цілісністю та завершеністю, а її обсяг і оформлення відповідають встановленим нормативам.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. На підставі вивчення тексту дисертації і наукових публікацій, результатів автоматизованої перевірки на плагіат та їх експертної оцінки, встановлено, що дисертація і наукові публікації виконані самостійно, не містять академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, самоплагіату. Усі використані здобувачкою у тексті дисертації свої наукові праці без посилання на ці праці були попередньо опубліковані з метою висвітлення в них основних наукових результатів дисертації та вказані в анотації дисертації.

Результати автоматизованої перевірки (Довідка з бібліотеки університету від 09.03.2026 року) на наявність текстових збігів, отримані за допомогою спеціалізованого програмного засобу «Identific» свідчать про відсутність текстових збігів без належного цитування у дисертації Н.Б. Денисової та наукових публікаціях, в яких висвітлено наукові результати дисертації. Загалом, за результатами автоматизованої перевірки на виявлення текстових збігів встановлено, що у дисертації коефіцієнт подібності (відсоток схожості з усіма джерелами) – 1,00%.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. З огляду на складність і багатовимірність представленого дослідження, виконаного на перетині сучасних теоретичних підходів і різнорідних методів аналізу, цілком закономірним є наявність окремих дискусійних положень і рекомендацій. Водночас така міждисциплінарність і методологічна насиченість роботи не лише ускладнюють дослідницьке завдання, а й засвідчують високий рівень наукової амбіції автора та прагнення до всебічного осмислення обраної проблематики.

Попри загальну наукову цінність, актуальність і високий рівень виконання дисертаційного дослідження, окремі його положення можуть бути предметом наукової дискусії та подальшого уточнення.

1. Дискусійним є і питання універсальності виявлених семантичних і прагматичних характеристик досліджуваного дискурсу: їх порівняння з іншими різновидами академічного дискурсу або суміжними галузями могло б поглибити інтерпретацію та розширити узагальнювальний потенціал роботи.

2. Окремої уваги заслуговує співвідношення кількісного та якісного аналізу: хоча використання статистичних показників (зокрема logDice, MI-score, logRatio) є переконливим і методологічно виправданим, подекуди їх інтерпретація могла б бути більш розгорнутою та тісніше пов'язаною з прагматичними висновками дослідження.

3. Крім того, у межах прагматичного аналізу варто було б ширше представити ілюстративний матеріал, зокрема приклади реалізації мовленнєвих актів, модальних значень і дискурсивних стратегій у конкретних контекстах, що посилює б наочність і переконливість окремих положень.

4. Певною мірою дискусійним може вважатися і залучення міждисциплінарного підходу, зокрема, інтерпретація результатів крізь призму таксономії Блума: попри її евристичний потенціал, така інтеграція потребує більш докладного теоретичного обґрунтування в контексті лінгвістичного аналізу.

5. Також у роботі могли б бути чіткіше окреслені перспективи практичного впровадження отриманих результатів, зокрема у сфері викладання академічного письма або автоматизованого аналізу текстів.

Утім, висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не позначаються на загальній позитивній оцінці виконаної роботи.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок і компетентностей є високим і відповідає вимогам до підготовки фахівця такого кваліфікаційного рівня. Автор демонструє ґрунтовне володіння сучасними теоретичними підходами у сфері дискурс-аналізу, семантики, прагматики та корпусної лінгвістики, а також здатність до їх критичного осмислення й інтеграції у власному дослідженні. Сформовані дослідницькі компетентності виявляються у вмінні працювати з великими масивами мовного матеріалу, застосовувати як кількісні, так і якісні методи аналізу, інтерпретувати отримані результати та формулювати науково обґрунтовані висновки. Здобувач виявляє самостійність наукового мислення, методологічну культуру та здатність до вирішення складних дослідницьких завдань, що свідчить про належний рівень професійної підготовки та сформованість ключових академічних і наукових компетентностей.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. Дисертація Денисової Наталії Богданівни на тему

«Англомовний дискурс досліджень онлайн-навчання: семантика і прагматика» є завершеною науковою працею, у якій авторкою отримано нові науково обґрунтовані результати. Дисертація відповідає пп. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти (наукової установи) про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а її авторка, Денисова Наталія Богданівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія.

Рецензент:

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови
та комунікації
Факультету романо-германської
філології Київського столичного
університету імені Бориса Грінченка

Олена ГРИЩЕНКО

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА	
Код ЄДРПОУ 45307965	
ВЛАСНИЙ ПІДПИС	
<i>Грищенко О.</i>	ЗАСВІДЧУЮ
<i>Григор'єв Олександр В. К.</i>	
<i>Н. Малинська</i>	